

Kontekstual sinonimlarning o'ziga xos xususiyatlari

Mirzo Ulug'bek nomidagi
O'zbekiston Milliy universiteti
Ingliz tilshunosligi kafedrasida katta o'qituvchisi
Abdulxayeva Malika Maratovna

Annotatsiya

Mazkur maqolada kontekstual sinonimlarning o'ziga xos xususiyatlari tahlilga tortilgan. Kontekstual sinonimlar individual ijodiy harakatning mahsuli sifatida namoyon bo'lishi haqidagi qarashlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: kontekstual sinonim, individual sinonim, kontekst, kvazi-sinonim, denotat.

Особенности контекстуальных синонимов

Аннотация

В статье анализируются особенности контекстуальных синонимов. Представлены взгляды, согласно которым контекстуальные синонимы возникают как продукт индивидуального творческого усилия.

Ключевые слова: контекстуальный синоним, индивидуальный синоним, контекст, квазисиноним, денотат.

Specific features of contextual synonyms

Annotation

The article analyzes the features of contextual synonyms. The views are presented according to which contextual synonyms arise as a product of individual creative effort.

Key words: contextual synonym, individual synonym, context, quasi-synonym, denotation.

Hozirgi kunga kelib, sinonimiya hodisasida ma'nosi aynan bir ta'rifidan voz kechilganini kuzatishimiz mumkin. Tadqiqotlarda asosan sinonimiyada kuzatiluvchi ma'noviy farqlarga, uslubiy xoslanish belgisi, konnotasiyaning ifodalanishi kabi jihatlarga e'tibor berilyapti. Bu esa kontekstual sinonimlarni tadqiq qilishga bo'lgan e'tibor kuchaytirmoqda.

Sinonimlarning bir turi hisoblanadigan kontekstual sinonimlar nisbatan kam tadqiq qilingan va hamma tilshunoslarning ham sinonimlar guruhidan joy olmagan.

“Kontekstual sinonimlar individual ijodiy harakatning mahsuli hisoblanadi. Ularda ma'nolarning yaqinligi faqat ma'lum kontekstda amalga oshiriladi. Kontekstual sinonimlarning o'xshashligi faqat kontekstda namoyon bo'ladi, lingvistik sinonimlarning o'xshashligi esa ham alohida shaklda, ham lug'atlarda qayd etiladi”. [1]

Ba'zi tilshunoslar klassifikatsiyasidan joy olgan kontekstual sinonimlar ham ba'zan o'quvchiga qo'shimcha ma'lumot berish orqali gapga aniqlik kiritadi, [2] ammo kvazi-sinonimlar kabi ular har doim bu funksiyani bajarmaydi. Kontekstual sinonimlar adabiy matnlarga xos bo'lib, muallif nutqida, yakka tartibda foydalaniladi. B.Umurqulovning "O'zbek badiiy nasrining lingvo-uslubiy shakllanish asoslari" nomli doktorlik dissertatsiyasida badiiy adabiyotda ko'pincha ijodkorning so'z qo'llash mahorati bilan bog'liq ravishda vujudga keladigan yangi sinonimlarni individual sinonimlar deb ataydi, chunki ular ijodkorning so'z qo'llashdagi individualligini namoyon qiladi. "Badiiy matnda individual sinonimlarning muhim o'rni bor. Chunki ular badiiy nutqda fikriy obrazlilikni kuchaytiruvchi semantik-uslubiy birlik sifatida muhimdir. Badiiy asarlarda qo'llangan aksariyat individual sinonimlar ifodalaydigan tushuncha matnga xosligicha qoladi. Masalan, *Me'mor Najmiddin Buxoriy xonadonida doimo yarqirab turadigan bir yulduz bor* (Mirmuhsin. "Me'mor") gapidagi *yulduz* so'zi *qiz* so'ziga sinonim sifatida ishlatilgan. *Qiz* tushunchasini ifodalagan bu so'zning ma'nosi shu matndagina reallashadi. Umuman, sinonimlar badiiy nasrni ham lug'aviy, ham ifodaviy jihatdan jilolantiruvchi manba. Matnda sinonimlar qanchalik ko'p va turli-tuman bo'lsa, badiiy nutq ham shunchalik rang-barang, ta'sirchan va ifodali bo'ladi". [3] Olim individual sinonimlar deb ta'kidlagan ma'nodosh so'zlar tilshunoslikda kontekstual sinonimlar deyiladi. Demak, kontekstual sinonimlarni faqat ma'lum bir kontekstdagi so'zlarning ma'nolari yaqinligini amalga oshiradigan individual ijodiy harakatning mahsuli sifatida hisoblashimiz lozim. Kontekstual sinonimlar bir semada kesishmagani bois ular sinonimlar lug'atida bir sinonimik qator a'zolari bo'lib kelmaydi.

Demak, kontekstual sinonimlarni faqat ma'lum bir kontekstdagi so'zlarning ma'nolari yaqinligini amalga oshiradigan individual ijodiy harakatning mahsuli hisoblanadi. Kontekstual sinonimlar faqat mazkur kontekst mazmun va mohiyatiga ko'ra sinonim bo'la oladigan birliklar bo'lib, har doim ham ular aniqlash, konkretlashtirish funksiyasini bajarmasligi hamda ular bitta sinonimik qatorga mansub bo'lmasdan ko'p hollarda denotatdan uzoq hisoblanishiga ko'ra farqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Акбаева Ф.Н. Семантико-стилистические и функциональные особенности контекстуальных синонимов как примеров вариантной номинации. Вестник тгпу (tspu bulletin). 2018. 2 (191). 2018. – С.42.
2. Белькова А.Е. Контекстуальные синонимы как стилистическое средство выразительности в языке поэзии В.А.Мазина. Вестник НВГУ. №4/2014.

"ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI"
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

3. Umurqulov B. O'zbek badiiy nasrining lingvo-uslubiy shakllanish asoslari. Filol.fan.dok....avtoref. – Toshkent., 2020. – B.24.
4. Пустошило Е.П. Лексикология. Фразеология. Лексикография. – Гродно: ГрГУ им. Я.Купалы, 2011. – С.36.
5. Лексикология. Фразеология. Лексикография. – Гродно:ГрГУ им. Я.Купалы, 2011. – С.37.
6. Djumabaeva, J. S., & Avazmatova, M. M. (2022). International Journal of Social Science Research and Review.
7. Djumabaeva, J. S. (2015). Plesionymy and graduonymy in English and Uzbek. European Journal of Literature and Linguistics, (2), 55-58.

